

BÖLÜM 4

19. YÜZYIL OSMANLISINDA KOLERA LİTERATÜRÜ: BAZI ÖRNEKLER

Hayrettin PULAT¹

GİRİŞ

Osmanlı arşiv belgelerinde illet-i kolera, illet-i mahufe veya illet-i adiyeye olarak isimlendirilen kolera, epidemi ve pandemi olarak da görülebilen, insanlarda akut başlangıçlı istifra, şiddetli ishale bağlı olarak gelişen ve kısa sürede müdahale edilmezse son derece ölümcül olabilen enfeksiyon kaynaklı bir hastalıktır. Hastalığın temel etkeni olan *vibrio cholera*, kirli içme sularında ve yiyeceklerde bulunur, ağız yoluyla insan vücuduna girdikten birkaç gün sonra belirtiler başlar. Hastalık, kolera mikrobunun mideye, oradan da bağırsaklara yerleşip artmasıyla meydana gelir. Kolera mikrobi hastanın dışkıında ve dışkının bulaştığı yerlerde bulunur. *Vibrio cholera* çeşitli yollarla yayılabilen bir virüstür. Düşük sıcaklıklarda da yaşayabilen bu mikrop nemli ve ılık ortamlarda çoğalır. Kolera daha çok kirli ortamlarda ortaya çıkan bir hastalıktır (Ayar, 2007, s. 4). Kolera genel kabule göre 19. yüzyılın temel bulaşıcı hastalıklarından biridir ve dünyanın pek çok bölgesini değişik tarihlerde etkisi altına almıştır. Koleranın ortaya çıkış tarihi hakkında değişik görüşler vardır. Nitekim koleranın MÖ 500-400'lü yıllardan itibaren Hindistan'da değişik isimlerle anılageldiği noktasında görüşler mevcuttur. Ayrıca Avrupada daha önceleri de koleranın var olduğu yönünde kanaatler de vardır. Kolera ile benzer belirtilere sahip bazı hastalıkların da bu isimle anılması hastalığın başlangıcının tarihlendirilmesi noktasında araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır (Yılmaz, 2017, s. 28-29).

Osmanlı Devleti yaşanan kolera salgınlarının olumsuz etkilerini en aza indirmek için bir dizi tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında 19. yüzyıl boyunca kurumsallaştırılmaya çalışılan karantina uygulamaları gelmektedir (Lütfi, 1302, s. 125). Ayrıca salgının merkezi olduğu düşünülen bazı yerler de yıkılarak salgınların önüne geçilmeye çalışılmıştır (Şanizade, 1290, s. 151; Sarıyıldız, 1994, s.

1 Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yakınçağ Tarihi AD., hpulat@agri.edu.tr

KAYNAKÇA

- Abidin. (1309, Haziran 24). Koleranın Tedavisi. *Maarif*, 5(112), s. 366-367.
- Ayar, M. (2007). *Osmanlı Devleti'nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895)*. İstanbul: Kitabevi.
- Behçet, M. (1247). *İllet-i Cedide Risalesi*. Basım Yeri Yok: Yayınevi Yok.
- İsmail. (1263). *Kolera Risalesi*. İstanbul: Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane.
- Kamil, Ş. (1308, Ağustos 27). Kolera Aşısı. *Maarif*, 3(62), s. 147-149.
- Kamil, Ş. (1308). Kolera Hakkında Tedabir-i Sihhiye. *Maarif*, 3(53), s. 5-10.
- Kamil, Ş. (1308). Kolera ve Esbab-ı Tahaffuziyesi. *Maarif*, 4(84), s. 86-88.
- Kamil, Ş. (1309). Kolera İstilaları. *Maarif*, 5(124), s. 309-312.
- Kamil, Ş. (1309). Kolera Mikropları. *Maarif*, 5(123), s. 290-291.
- Kamil, Ş. (1309). Kolera Mikropları. *Maarif*, 5(125), s. 324-326.
- Kamil, Ş. (1309). Koleraya Karşı Tedabir-i Tahaffuziye. *Maarif*, 5(112), s. 122-124.
- Kamil, Ş. (1309). Koleraya Karşı Tedabir-i Tahaffuziye. *Maarif*, 5(113), s. 135.
- Libovic, D. (1307). *Kolera İletinin Vesait-i Tahaffuziye ve Şifaiyesi*. Konstantiniyye: Matbaa-i Ebuz-ziya.
- Libovic, D. (1890). Kolera İletinin Vesait-i Tahaffuziye ve Şifaiyesi. *Bitlis Vilayet Gazetesi*(180), s. 4.
- Libovic, D. (1890). Kolera İletinin Vesait-i Tahaffuziye ve Şifaiyesi. *Bitlis Vilayet Gazetesi*(181), s. 4.
- Lütfi, A. (1302). *Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* (Cilt V). İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- Maarif. (1308, Eylül 24). Kolera Aşısı ve Mösyö Stanhope. *Maarif*, 3(66), s. 221-222.
- Mülkiye, İ.-i. T.-i. (1309). *Salgın Surette İcra-yı Ahkâm Etmekte Olan Kolera İlet-i Müthişesinden Payitaht ve Memaik-i Saire-i Saltanat-ı Seniyyeyi Muhafaza ve Vikaye Etmek Maksadıyla İdare-i Tıbbiye-i Mülkiyeden Hükümet-i Seniyyeye Arz Olunan Vesait-i Sihhiye*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- Nazım, N. (1309, Ağustos 12). Koleraya Karşı Elekrikıyet. *Maarif*, 5(109), s. 67.
- Nikiforuk, A. (2013). *Maşherin Dördüncü Athısı: Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*. (S. Erkanlı, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Paşa, A. (Tarih Yok). *Kolera Hakkında Makale-i Nafia*. Ankara: Vilayet Matbaası.
- Sami, Ş. (2007). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sarı, N. (1992). Behçet Mustafa Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt V, s. 345). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sarıyıldız, G. (1994). Karantina Meclisi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri. *Bellekten*, LVIII(222), 329-378.
- Şanizade, M. A. (1290). *Şanizade Tarihi* (Cilt II). İstanbul: Bakırcıbaşı Mehmet Efendizade Süleyman Efendi Matbaası.
- Yılmaz, Ö. (2017). 1847-1848 Kolera Salgını ve Osmanlı Coğrafyasındaki Etkileri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, VII (I), 23-55.